

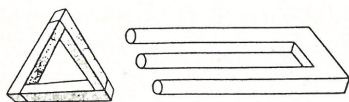

Anmeldelser

Løgstrups historie

Hans Hauge: *K.E. Løgstrup. En moderne profet*, Spektrum, 1992, 694 sider.

*

Vittigheden lyder: To jøder går en tur. Den ene har taget en paraply med. Pludselig begynder det at regne. "Skynd dig lidt, slå din paraply op", siger den ene. "Det nytter ikke", svarer den anden lakonisk. "Hvad skal det sige?", vedbliver manden uden paraply. "Ikke noget, paraplyen er gennemhullet som en si", "Hvorfor i himlens navn har du så taget den med?", "Arh.. Jeg vidste ikke det ville blive regnvejrr".

En tredje karakteristik, man kan finde ved de bedste klassiske vittigheder, skulle ansueliggøre den ikke altid logiske menneskelige adfærd, der kan fremkalde den lige så usandsynlige humor. For eksempel den letthed, hvormed engelske piloter kunne ramme Shell-huset, Gestapos hovedkvarter i København, den eneste bygning der var camouflagemålet.

Et fjerde træk kan beskrives som en mistro over for ethvert ræsonnement, der forsøger at lokke forstanden i en fælde. Her kunne forfatteren været kommet en eventuel kritik i forkøbet ved at pege på mulige forskelle mellem dette træk og det tilsvarende, der minder om *the impossible figure*.

Skønt Raskin ikke udtømmer de fænomener, han taler om, er fremstillingen fuld af tankevækkende betragtninger og spækket med in-citerende iagttagelser. Richard Raskin er lærd, men han bærer sin lærdom med den akademiske distance til stoffet, der gør læsningen behagelig.

Emile Danino

"Jesu Liv var derfor uden den Fasthed, som Maalbevidsthed giver. Hans Liv var i absolut Forstand plan-løst. Derfor var han heller aldrig færdig, intet af det han gjorde var ham et Resultat, han havde Intet, han skulde have udrettet. Han talte og gjorde sine Gerninger dér, hvor han tilfældigvis gik og stod – for de Mennesker, han tilfældigvis mødte og kom i Forbindelse med.

Jesus forfulgte ikke sine Gerningers Virkninger. Han kom og gik. Han lod Mennesker komme – og han lod Mennesker gaa'.

Min påstand er i al korthed den, at det aktuelle og fascinerende ved en sådan skildring ikke består i, at den skulle ligge en værensfilosofisk eller religiøs tydning nær. Nærmere ligger skildringen på de muligheder, som moderniteten intonerer historisk men ikke selv realiserer."

Sådan kommenterede jeg Løgstrups Jesus-skildring i hans disputats fra 1943 i min artikel fra 1984 om Løgstrups fire metafysikbind. Og den kommentar vil jeg stå ved også i dag. Selv om det er selvcentrerethed og måske såret forfængelighed at irriteres over, at Hans Hauge ikke så meget som nævner denne artikel i sin imponerende bog/disputats om "K.E. Løgstrup. En moderne profet", så skal jeg alligevel ikke undlade at vedstå denne irritation hér. Så meget mere som Hauges bog om Løgstrup faktisk er en bog om Løgstrups

---

Anmeldelser

---

og den løgstrupske kristendomsforståelses modernitet – og dermed aktualitet. For er beskedenhed en dyd, så er falsk beskedenhed det ikke.

Til gengæld er det ikke nogen skamrosning, når jeg vil hævde, at Hauges bog om Løgstrup er en god bog, endda rigtig god. Først og fremmest fordi den fortæller historien om Løgstrup med vægten lagt på hans forfatter-skabs – hans teksts, ville Hauge sige – historie. Og gør det medrivende, så læseren ribbes og flåes fra side til side. Kun bogens længde og den menneskelige konstitutions begrænsning forhindrer, at det sker i ét stræk.

Udblik til Danmarks kulturhistorie, som Løgstrup og hans tekst omfatter, savnes ikke, og også dén del af historien er det spændende at få repeteret og yderligere oplyst af Hauges Løgstrupbog.

Tre fromhedsbølger har den hedengangne teologiprofessor og filosof været udsat for ifølge sit eget udsagn fra et selvbiografisk foredrag fra 1975, som Hauge i høj grad bygger på ved siden af kronologien. Indre mission i københavnsk, højborgerlig, æstetiserende aftapning (: og altså ikke i "Fiskernes" (Kirk) vestjydske), eksistensfilosofien med dens aristokratiserende grænseerfaringer og absurditetsoplevelser samt endelig studenteroprøret med dets marxistiske eskatologi og besserwisserei.

Alle tre bølger har påvirket, men ikke opslugt Løgstrup. Da han skulle til alters i konfirmationsalderen, fik han sit livs eneste angstanfald og flygtede i panik til den nærliggende Frederiksberg svømmehal og trak i badebukser; da han i eksistentialismens velmagtsdage burde opleve tilværelsens absur-

ditet, opfandt han de spontane livsytringer, og i '72 kunne han ikke drive det længere end til at blive en slags socialdemokrat (*Norm og spontaneitet*). Livsfilosofien fra trediverne til halvtredserne tog han kun navnet fra, og i Tidehvervs rede gjorde han nok ophold, men som gøgeungen med format, der måtte falde eller smides ud – og blev det.

Da han var sognepræst i Sandager Holevad på Fyn fra 1936 til 1943, var hans prædikener så lærde, at menigheden udeblev, og lægen i Årup vred hænderne i fortvivlelse og udtalte, at præster kunne blive så kloge, at de ikke længere formåede at folde hænderne. Og da han endelig efter tre afviste disputatsforsøg blev teologisk doktor og professor ved Aarhus Universitet, lagde han sig efter få års ansættelse så grundigt ud med kollegaen Lindhardt, at han i årevis ikke hilste på ham og aldrig siden talte med ham.

Om alt dette og mere til, som Hauge krydrer sin fremstilling med, når alt kom til alt ikke alligevel var et eksistentielt forsøg på dog at blive from, ja derom kunne en psykoanalytisk tilgang gisne, og en sådan vover selv Hauge ikke. I hvert fald vidner det løgstrupske levnedforløb om, at dengang var der (stærke) fædre til, hvor der i dag kun – i spredt formation, ganske vist – findes stærke mødre.

Om dét så er noget fremskridt, kan det være svært at dømme om – så sandt som én af Løgstrups pointer med rette er, at sin egen tids historiker bliver man aldrig. Dertil mangler distancen, det utidssvarende.

Først efter sin død har Løgstrup kunnet blive kultfigur – især blandt teologer, har jeg indtryk af. I levende live har han nok været

---

Anmeldelser

---

for stridbar. Også selv om han i tredivernes præstegårdskedsommelighed foregreb nogle af sine mest dybsindige filosofiske indsigter i en flirt med tysk nazisme og førerideologi.

Så måske en ikke-reduktiv psykoanalyse alligevel ville have været på sin plads (at vove), også selv om man skulle pådrage sig fromme løgstrupianske teologers vrede. Løgstrup satte sig op imod fromhedsbølgerne i sit liv og ville nok også vende sig modvilligt i graven, hvis en posthum løgstrupinspireret fromhed skulle blive det ufrivillige resultat af interessen for hans imponerende forfatterskab.

En psykoanalytisk inspireret hypotese eller bare en vilje til den nøgterne tilegnelse af kontingensvilkårene og deres tilfældighed kunne måske allerede i levende live have hjulpet Løgstrup på vej. Men héri hindrede den velbegrundede skepsis over for hybrid frihed ham, dén skepsis han og hans tid kun kunne administrere i det ufuldendte faderopgørs form, altså neurotisk. Dén skepsis endelig, som motiverede det livslange, frenetiske opgør med den transcendentalfilosofiske idealisme, og som restringerede den ellers korrekte sans for interdependenser mennesker imellem.

Jeg var, kunne han som f.eks. Sartre i *Ordene* have sagt, det hjælpeløse offer for min tids fromhedsbølger, men afhængigheden af dem var også min frihed til den bestemte negation af dem. Det ulidelige ved deres forskelligartede fromhed skænkede mig adgangsbilletten til de bestemte forsøg på overvindelse, som mit forfatterskab er. Udleveret til historien som skæbne, som mit forfatterskab er – nemlig i nøjagtigt dén grad som

denne udleveretheds kontingens har været med til at skænke mig betingelserne for min indsats' suverænitet og originalitet.

Den vedgåede kontingens kunne i så tilfælde have lettet trykket på det levede og engagerede livs strenghed. Lad så være, at erfaringerne var blevet grænsepsykotiske og ikke neurotiske. Altså mere som romanfigurer hos Sartre og Paul Auster end hos Thomas Mann og i Freuds lille artikel om "neurotikernes familieroman".

Det er én af fejltagelserne i det løgstrupske univers, som paradoksalt nok selv er refleksbestemt af den transcendentalfilosofiske idealismes frihedsopfattelse, at afhængighed konsekvent tænkes som modsætning til frihed, hvorfor tanken på afhængighed, udleverethed, givethed osv. kun kan tænkes i en opstand mod friheden.

Og så er det dog lige præcist frihedsbegrebets sammenkobling med kontingenserfaring, kontingens og tilfældighed, som kan bringe den ældgamle modsætning, som også Løgstrup har været ude efter at dekonstruere, til at vakle. Hvis frihedens indhold ikke netop var givet med kontingenserfaringernes tilfældighed, ville den – hvad Løgstrup jo også har anet – ende ud med at være rent formel og dermed intetsigende. Af samme grund får det løgstrupske projekt jo både sin toneart og patos fra de forskelligartede historiske bølger, han er blevet smidt ud i, og som han gør op med.

I sin yderste konsekvens peger problemstillingen dermed på det intrikate forhold mellem besindelsen på tid og endelighed og så verdensreligionernes og metafysikkens ultimative interesse i at bestemme sandhed. Kan

---

Anmeldelser

---

sidstnævntes, herunder kristendommens eskatologiske horisont virkelig forbindes med den radikalt sækulariserede besindelse på moderne endelighed? For hvad angår at tage sidstnævnte nøgternt, dvs. helt moderne, i øjesyn, står Løgstrup ikke tilbage for nogen. Derom vidner *Skabelse og tilintetgørelse* fra 1978.

Men måske er det værd at lægge mærke til, at vejen herfor banes i en bestemt negation af Jacques Derridas sprogfilosofi, som forfattes i stoisk isolation på Djursland et sted mellem 1972 og 1976. Løgstrup læser Per Aage Brandts og Lars Bonnevis oversættelse af *Om grammatologi* og et par hundrede sider i *Stemmen og fænomenet*, og det kommer der cirka følgende dybt originale filosofiske refleksioner ud af, som på ingen måde har mistet sin dybde, endsiige originalitet siden.

Over for Derridas skriftmetafysik gør Løgstrup gældende, at kun de benævnte genstandes "materiale fylde", dvs. deres ubetvivlelige fænomenologiske evidens qua skabte, kan give perspektiv til hele den omfattende skrift-, genstands- og endelighedsmetafysik, Derrida kejtet, men dog insisterende kaldte for "spor" og "différance".

Det kan Løgstrup have ret i, så sandt der dermed peges på en basal materialistisk impuls – dén Adorno sammenfattede i sin tale om "objektets forrang" – uden hvilken sprogfilosofier og modernitetsmetafysikker, som med lingvistisk og strukturalisme gør ophold ved sprogets differenser og endeløse uddifferentieringer, slet ikke ville komme ud af stedet, ja slet ikke ville kunne eksistere.

På den anden side kan Løgstrup ikke indrømme Derrida dén modernitetsmetafysiske

cadeau, der retteligen tilkommer denne ved radikalt profaneret og i en offensiv vedkendelse af de kontingenser, som må med, når man, som også Løgstrup vil, insisterer på at presse emfatisk modernitet og dramatisk metafysik ind i det samme problemfelt, hvor de også faktisk hører hjemme. Hvad betegnelser som "différance" og "spor" ubehjælpomt søger at indkredse, er den endelighedsøkonomi, som på moderne vilkår også må høre til at tænke endelighed emfatisk og absolut moderne. Jeg minder om Rortys indlæsning af kontingenserfaring og kontingensbevidsthed i Freud – en indlæsning, der netop er så radikal, at den vedstår kontingens i hjertet af en central metafysisk figur som "selvet" og dermed gør Freuds diskurs til endnu én, omend helvedes central historie, der hører til eller viste sig at høre til i det modernes diskurs.

En sådan indlæsning er kongruent med, hvad Derrida forsøger teoretisk at praktisere med bestemmelser som "différance", "spor" m.fl. Der må altså – jeg beklager – en økonomisk og dynamisk dimension med i et forsøg på at tænke og drage konsekvenser af radikal endelighed. Hverken hos Løgstrup eller Hauge kommer dette med, men det hører med, hvad Løgstrup aner i starten af halvfjerdserne på Djursland, og hvad også Hauge burde have betænkt lidt mere på Center for Kulturforskning i slutningen af firserne.

Så meget mere som han jo øjensynligt havde Derrida ved hånden. Det er, som om man stadig forskrækket vender sig bort fra dén dramatiske erobring af kontingens, Freuds psykoanalyse implicerer, hvis man læser den som Rorty og Derrida. Hvad der faktisk er al mulig grund til, om man befinder sig i dét

---

Anmeldelser

---

landskab af erkendelsesinteresser, Løgstrup som én af de største i dette århundrede har udpeget

Med disse ord vil jeg ønske Hauge tillykke med dagen!

Hans Jørgen Thomsen

Verden af i dag - Sofies?

Jostein Gaarder: *Sofies Verden*, Høst & Søn, 1992, 540 sider, 248 kr.

*

Som lærer deltager jeg sommetider i nogle seminarer, der handler om det at være lærer. For et par år siden foregik det sådan her: temaet var "lærer og køn", hvordan man som lærer involverede sit køn i undervisningen. Vi blev bedt om i en slags trancelignende tilstand at genkalde os en situation, hvor vort køn var i fokus i relation til elev/elever. Dernæst blev vi bedt om at erindre den følellestilstand, denne situation hensatte os i. Til sidst skulle vi i grupper fortælle hinanden om situationen. Nogle kom med fantastiske beretninger, andre nægtede at udtale sig, og vi var en lille gruppe, der absolut intet kunne få frem på bagsiden af nethinden. Den første gruppe spillede med, hvorimod de to sidste grupper var spielverderbere, som lod deres fortrængninger tage magten fra dem, sagde lederen af spillet. Han havde selv indledt med en selvbekendelse, der handlede om hans besvær med at forene sin lærerrolle med sit køn. Moralen af det hele var, at hvor man helt tilbage i tiden som lærer skulle være kønsløs, skulle man i 70'erne være androgyn (fremelsk dén kønslige side af dig, du undertrykker, for at blive et helt køn, dvs. dobbeltkønnet). Men 70'ernes dobbeltkønnede lærer var åbenbart ikke løsningen, så derfor det nye budskab: vær dit (ensidige) køn bevidst og bekendt som lærer, så skal det nok lykkes for dig.